

ALTERRA

WAGENINGEN UR

Groene plannen en Europa

Verkenning van professionele uitwisseling van Dienst Landelijk Gebied (DLG)
met zusterinstituten in Europa

Alterra-rapport 2075
ISSN 1566-7197

Rob Schröder en Ingrid Coninx

Groene plannen en Europa

In opdracht van Dienst Landelijk Gebied, in het kader van Helpdesk Beleidsgericht Onderzoek, BO-11-004

Groene plannen en Europa

Verkenning van professionele uitwisseling van Dienst Landelijk Gebied (DLG)
met zusterinstituten in Europa

Rob Schröder en Ingrid Coninx

Alterra-rapport 2075

Alterra Wageningen UR
Wageningen, 2010

Referaat

Schröder, R. en I. Coninx, 2010. *Groene plannen en Europa. Verkenning van professionele uitwisseling van Dienst Landelijk Gebied (DLG) met zusterinstituten in Europa*. Wageningen, Alterra, 62 blz.; 2 fig.; 32 ref.

Wat kan Dienst Landelijk Gebied leren van de praktische ervaringen en strategische positioneringen van Europese vakgenoten met het oog op planvorming voor gebiedsontwikkeling.? Deze vraag heeft DLG aan Alterra voorgelegd. Daartoe is literatuur doorzocht en zijn er gesprekken gevoerd met een aantal sleutelpersonen. In dit verslag wordt allereerst gekeken naar de Europese samenwerkingsprojecten waarbij DLG betrokken is geweest. Daarna worden enige aspecten van het EU-beleid uiteengezet die invloed hebben op landelijke gebieden, zoals landbouw, territoriale cohesie en governance. In hoofdstuk 4 wordt gebiedsontwikkeling gedefinieerd en een blik geworpen op de beleidscontext in andere landen. Hoofdstuk 5 geeft aan hoe 'rurale ontwikkeling' georganiseerd is in andere landen en hoe het zich verhoudt tot ruimtelijke en regionale ontwikkeling. In de hoofdstukken 6 tot 9 wordt een vergelijkende analyse gemaakt met zusterinstituten in Beieren (Duitsland), Engeland en Denemarken op het vlak van organisatie, besluitvormingsprocessen en van inhoud en werkwijze van plannen maken. Hier worden ook voorbeelden van praktische ervaringen aangereikt. Het verslag sluit af met aanbevelingen aan DLG over verdere Europese uitwisseling, inclusief een stappenplan om deze te organiseren als een leerproces.

Trefwoorden: gebiedsontwikkeling, landinrichting, Europees beleid, professionele uitwisseling, groene plannen, rurale ontwikkeling, ruimtelijke planning.

ISSN 1566-7197

Dit rapport is gratis te downloaden van www.alterra.wur.nl (ga naar 'Alterra-rapporten'). Alterra Wageningen UR verstrekt geen gedrukte exemplaren van rapporten. Gedrukte exemplaren zijn verkrijgbaar via een externe leverancier. Kijk hiervoor op www.boomblad.nl/rapportenservice.

© 2010 Alterra Wageningen UR, Postbus 47; 6700 AA Wageningen; Nederland
Telefoon 0317 48 07 00; fax 0317 41 90 00; e-mail info.alterra@wur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra Wageningen UR.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Alterra-rapport 2075

Wageningen, september 2010

Inhoud

1	Probleemstelling	7
2	Ervaringen DLG met Europese samenwerking en uitwisseling	9
3	Europees beleid als context	13
4	Gebiedsontwikkeling: definities en nationale beleidscontext	15
5	Europese praktijken van uitvoering in landelijke gebieden	17
6	Uitvoeringsinstituten in Noord- en West-Europa	19
7	Plannen maken: planprocedures	21
8	Plannen maken: inhoud en werkwijze	23
9	Verdere uitwisseling onder vakgenoten	25
10	Advies aan DLG over Europese uitwisseling	27
	Literatuur en websites	29
	Bijlage 1 Projectbeschrijving	33
	Bijlage 2 Presentatie	35

1 Probleemstelling

Een Helpdeskvraag over het leren van andere Europese landen over gebiedsontwikkeling in landelijke gebieden werd in mei 2010 door Dienst Landelijk Gebied (DLG) neergelegd bij Alterra. Gevraagd werd de aanpak in Nederland te vergelijken met ervaringen in andere Europese landen en de Europese beleidskaders hierbij te betrekken. Ook is gevraagd te adviseren over de verbetering van de huidige DLG-benadering van Europese samenwerking.

Na overleg met DLG is de vraagstelling afgebakend via de hoofdvraag: 'Wat kan DLG leren van de praktische ervaringen en strategische positioneringen van Europese vakgenoten (uitvoerende groene instituten) met het oog op planvorming voor gebiedsontwikkeling?'. Het gaat dan om gebiedsgerichte plannen voor groene investerings- en inrichtingsprojecten (zie verder bijlage 1).

Deze vraagstelling sluit aan bij de strategische positionering van DLG (als vanzelfsprekende opdrachtnemer voor alle overheden) en zijn professionaliteit (kunde en vaardigheden van projectleiders en procesmanagers). De missie van de dienst is het 'realiseren van groene plannen voor zestien miljoen Nederlanders'. Dit vraagt breed inzetbare, competente medewerkers met oog voor maatschappelijke ontwikkelingen (inclusief Europa) en met passie voor groen.

De verkenning in dit rapport richt zich op de trends in debatten in Europese beleidskringen en professionele netwerken. Daarbinnen wordt gelet op kansen op verdere Europese uitwisseling en professionele leerprocessen.

De verkenning is in relatief korte tijd (160 uur) uitgevoerd via:

- Gesprekken met DLG-medewerkers: Evert Kloosterboer, Arthur van Leeuwen, Jan van Rheenen, Andries Bouma en Frank van Holst.
- Gesprekken met onderzoekers van Alterra en Wageningen University met Europese ervaring: Adri van den Brink, Petra Roodbol en Paul Kersten.
- Gesprekken met buitenlandse contactpersonen: Joachim Thomas (Landentwicklung NRW Duitsland) en Chris Smith (Natural England).
- Studie van literatuur en internet via trefwoorden rondom rurale ontwikkeling, regionale ruimtelijke planning en 'land development / Landentwicklung'.

De resultaten van de verkenning zijn neergelegd in een powerpoint presentatie (zie bijlage 2), die begin juli 2010 is gepresenteerd aan ca. 25 DLG-medewerkers. De voorliggende rapportage geeft een toelichting bij deze presentatie. Verder een advies aan DLG voor verdiepende Europese uitwisseling.

2 Ervaringen DLG met Europese samenwerking en uitwisseling

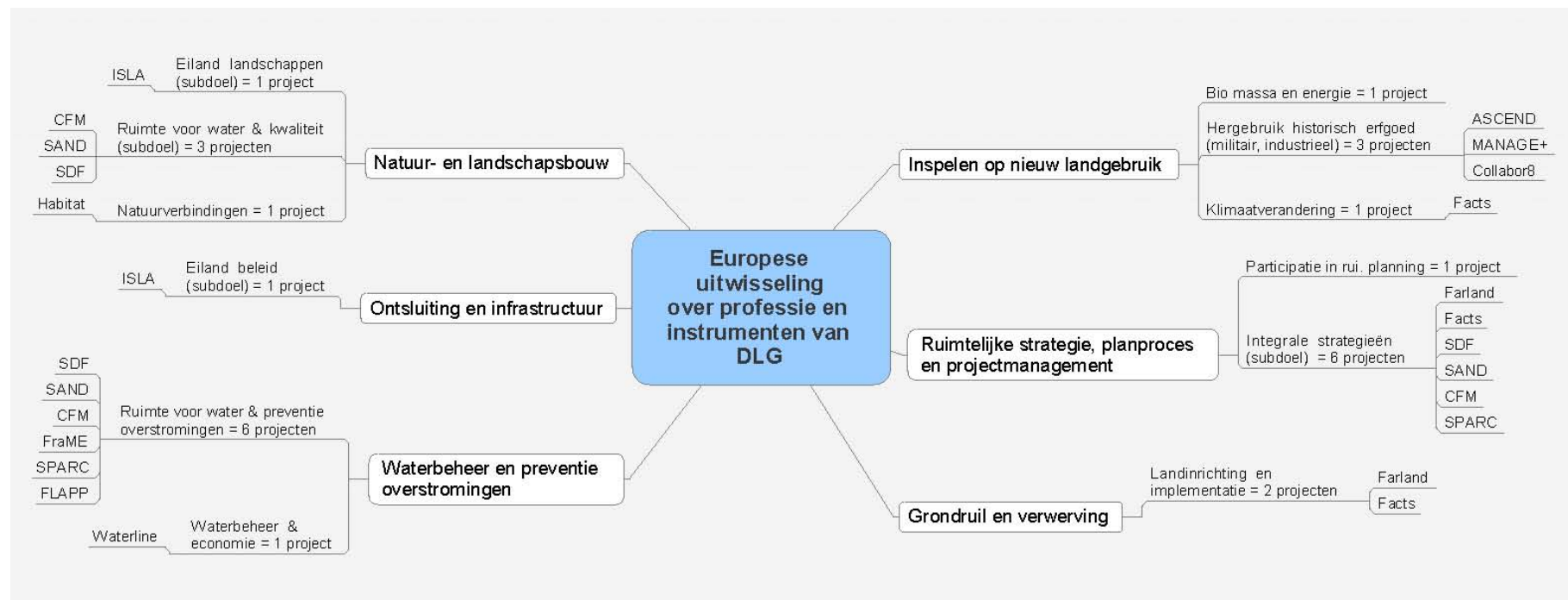
Wat kan DLG leren uit haar ervaringen met INTERREG-projecten, die de territoriale resp. regionaal-ruimtelijke samenwerking in Europa tot doel hebben?

DLG heeft deelgenomen aan vijftien afgeronde INTERREG-projecten (periode 2000 – 2006) en neemt deel aan acht lopende projecten (periode 2007 – 2013). We hebben geanalyseerd welke inhoudelijke problematiek en welke instrumenten van ‘gebiedsontwikkeling’ in deze projecten aan de orde zijn gekomen (zie Figuur 1).

Via deze analyse komen we tot de volgende stellingen:

- DLG heeft via INTERREG veel ervaring opgedaan over waterbeheer en preventie van overstromingen in ruime zin: de ontwikkeling van multifunctionele waterwerken (bijv. nevengeulen voor veiligheid, natuurbescherming en recreatieve kwaliteit) en integrale planvorming (in het verlengde van de waterproblematiek).
- DLG heeft relatief weinig Europese projecten gedaan in de sfeer van ontsluiting en landschapsbouw. Dit lijkt niet in verhouding met de Nederlandse uitdagingen voor het landelijk gebied als ‘consumptielandschap’ en de aanwezige professionaliteit van DLG op dit gebied.
- DLG heeft enigszins INTERREG-ervaring in de sfeer van veranderend landgebruik en het inspelen op nieuwe problemen in het landelijk gebied via de instrumenten grondruil, verwerving en integrale landinrichting. Er is weliswaar een project gestart over aanpassing aan toekomstige klimaatverandering (Facts), maar er zijn meer leerzame projecten denkbaar over o.a. productie van biomassa voor energie.

Samenvattend kunnen we stellen dat de deelname van DLG aan Europese projecten tot nu toe meer is gebaseerd op toevallige belangstelling en contacten van medewerkers, dan op een intern gedragen visie over de uitdagingen van de dienst. Illustratief is het gegeven dat men aan slechts één project over ‘participatory planning’ (PSPE) heeft deelgenomen dat zich als hoofddoel richt op planprocessen en inzet van Geografische Informatie Systemen. Dit terwijl DLG-medewerkers de ‘Kapstok gebiedsontwikkeling’ en de ‘Schetsschuit’ beschouwen als belangrijke procesmatige instrumenten in de professionele gereedschapskist.

Figuur 1

Analyse van INTERREG-projecten met DLG-deelname.

Ter illustratie geven we een toelichting bij de resultaten van twee projecten.

'Farland' ofwel 'Future Approaches of Land Development' was een project vanuit de kerncompetenties van DLG (grondruil en grondverwerving) en richtte zich op uitwisseling tussen tien vergelijkbare rurale overheidsinstituten uit heel Europa:

- In alle landen is een tendens naar geïntegreerde planning waarneembaar, maar de realisatie ervan blijkt in de praktijk erg moeilijk te zijn.
- Verder blijkt dat informatievoorziening een steeds belangrijker rol speelt. Burgers worden mondiger en vragen veel vaker informatie over de ontwikkelingen in hun omgeving.
- Tot slot is een conclusie dat private adviesbureaus in meerdere landen een steeds grotere rol spelen in de planuitwerking als gevolg van decentralisering en privatisering van overheidstaken.

Farland was vooral gericht op innovatie van het vakgebied. DLG heeft toen over het eigen functioneren de volgende lessen getrokken:

- Versterken van de sociaal-economische focus in gebiedsontwikkeling (economische ontwikkelingen veranderen de relatie tussen gemeenschappen en het omliggend gebied en leggen een druk op de levenskwaliteit) en zoeken naar koppelingen met sociaal-economische doelstellingen.
- Aantrekken van meer en andere financieringsbronnen voor gebiedsontwikkeling: voorbeelden zijn European Social Fund en EU Culture Programme.
- Verbeteren van de informatiestroom over de meerwaarde van gebiedsontwikkeling richting verantwoordelijke bestuurders en het algemene publiek, bijvoorbeeld door excursies en persconferenties.

'Sustainable Development of Floodplains Rhine' was een project waarbij zeven partners uit Nederland en Duitsland in het stroomgebied van de Rijn betrokken waren:

- In dit project is gezocht naar manieren om veiligheid voor overstroming te combineren met natuurontwikkeling en verbetering van de recreatieve kwaliteit.
- Als hulpmiddelen voor multifunctionele oplossingen werden toegepast: een integrale strategie voor landgebruik (met bestemmingen voor het land in overstromingsgebieden) en een landschapsplan (gericht op de kwaliteit van de ruimte).
- Verder is geëxperimenteerd met aangepaste vormen van beheer van overstromingsgebieden (particulier vs. overheid).

3 Europees beleid als context

Wat is de invloed van de Europese Unie (EU) op de uitvoering van beleid in landelijke gebieden?

Vaak wordt gesteld dat de EU grote invloed heeft op de ontwikkeling van de landbouw en het landelijk gebied. Als het gaat om beleidsontwikkeling is dat juist, maar voor de beleidsuitvoering is het nationale beleid nog steeds dominant. Europees beleid werkt grotendeels indirect door in de uitvoering:

- Europese regelgeving (vooral voor het milieu) heeft meestal de vorm van richtlijnen die via nationale wetten worden ingevuld en uitgevoerd.
- Europese subsidies (voor plattelandsontwikkeling en regionale ontwikkeling) zijn gebonden aan Europese regels, maar worden uitgekeerd via nationale programma's en uitgevoerd onder leiding van een nationaal ministerie.
- De EU heeft expliciet geen bevoegdheid in de sfeer van de ruimtelijke ordening en van de overheidsorganisatie (staatsinrichting en toewijzing van bevoegdheden). Europese afstemming en samenwerking komt hier tot stand op initiatief van (enkele) nationale en regionale overheden.

Er zijn enkele uitzonderingen, zoals 'regionale samenwerking' (de INTERREG-projecten waarmee DLG ervaring heeft), waar Europese subsidies (als cofinanciering) zonder nationale tussenkomst worden uitgekeerd.

Voor de inrichting van landelijke gebieden, resp. het maken van groene uitvoeringsplannen zijn drie Europese beleidsterreinen relevant: Landbouw, Regionale Ontwikkeling en Governance. Over de vernieuwing in deze velden wordt nu gediscussieerd in Europese beleids- en lobbykringen. Met de uiteindelijke besluiten en regelingen zal de praktijk na 2013 te maken krijgen in de vorm van nationale investeringsprogramma's en uitvoeringsregelingen.

Over een vergaande hervorming van het **Europees landbouwbeleid** is nu een Europese lobby gaande, die deels achter de schermen plaats vindt. Er tekent zich de trend af dat er meer geld zal gaan naar 'rurale ontwikkeling', d.w.z. investeringen voor bredere activiteiten dan enkel de landbouw. Een tweede trend is de beloning van de landbouw voor maatschappelijke diensten: een agrariër krijgt minder geld voor het produceren van voedsel en meer voor het produceren van maatschappelijk gewenste goederen, zoals een aantrekkelijk landschap. Dit zal uitmonden in nationale budgetten en regelingen voor agrarisch beheer.

Over een vernieuwing van het Europees regionaal beleid is een debat gaande onder de noemer **territoriale cohesie**. Dit is een nieuw begrip naast de al langer gehanteerde economische en sociale samenhang. De Europese Commissie (EC) hanteert voorlopig een ruime definitie die zowel een integrale 'van bovenaf' benadering als een 'van onderop' ingevulde identiteit van een 'territorium / streek' omvat. Dit abstracte debat zal waarschijnlijk in de praktijk worden ingevuld via grotere aandacht en meer budget voor sectoroverstijgende, gebiedsgerichte benaderingen.

Een derde Europees item is **governance**, dat enige jaren geleden veel aandacht kreeg, maar waarover nu minder wordt gepraat. Het is te beschouwen als een 'gevestigd thema', waarover brede overeenstemming bestaat. In het kader van planprocedures betekent 'good governance' dat eisen worden gesteld aan enerzijds een heldere en democratische besluitvorming door overheden en anderzijds aan inhoudelijke participatie van burgers en maatschappelijke organisaties.

4 Gebiedsontwikkeling: definities en nationale beleidscontext

Wat verstaat men onder 'gebiedsontwikkeling' in Europa? Wat is de beleidscontext in andere landen voor planning en inrichting in landelijke gebieden?

De term 'gebiedsontwikkeling' is typisch Nederlands en verwijst enerzijds naar 'ontwikkelingsplanning' en anderzijds naar gebiedsgericht beleid. Er is een trend in de ruimtelijke ordening van 'toelating' (het verbieden van ongewenste ruimtelijke ingrepen) naar 'ontwikkeling' (het stimuleren van gewenste vernieuwing). Daarnaast is er in de ruimtelijke planning en de overheidsinvesteringen een trend naar decentralisatie (van rijk naar provincies) en naar gebiedsgericht beleid (van provincies naar gebiedscommissies en gemeenten).

Wat zijn de trends in het Europese debat onder ruimtelijke planners en landschapsarchitecten?

Net als in Nederland is er in Groot Brittannië, Frankrijk en Duitsland in de ruimtelijke planning een toenemende aandacht voor 'ontwikkeling'. Dat is niet het gevolg van Europees beleid, maar een min of meer autonome ontwikkeling in het ruimtelijke beleid. In afwijking van het debat in Nederland gaat het niet om 'vernieuwing op zich', maar om een combinatie van ruimte en milieu onder de noemer 'duurzame ontwikkeling': sustainable development, nachhaltige Entwicklung, development durable.

Verder is er in dezelfde landen en vooral in Denemarken een trend naar decentralisatie van meerdere beleidsterreinen gaande. Het opstellen van 'strategieën' op regionale schaal (doelstellingennota's inclusief uitvoeringskader) is vaak een taak van de 'regio'. In Engeland en Denemarken zijn daartoe grotere regio's gevormd. De uitvoering van beleid voor ruimte, milieu en duurzaamheid (inclusief financiering) is vaak een taak van de lokale overheid. Voor zover de gemeenten te klein zijn resp. te weinig bestuurskracht hebben, zijn deze samengevoegd (Denemarken, Duitsland) of wordt de taakgerichte samenwerking gestimuleerd (Frankrijk).

In Europese debatten en projecten komt vaak verwarring voor over gehanteerde begrippen en definities. Als het gaat om ruimtelijke of 'integrale' planning is het zaak te onderscheiden tussen:

- doelstellingen (bestemmingen) van een gebied en strategieën ter realisering van de gewenste toestand;
- uitvoering van strategieën via acties van overheden.

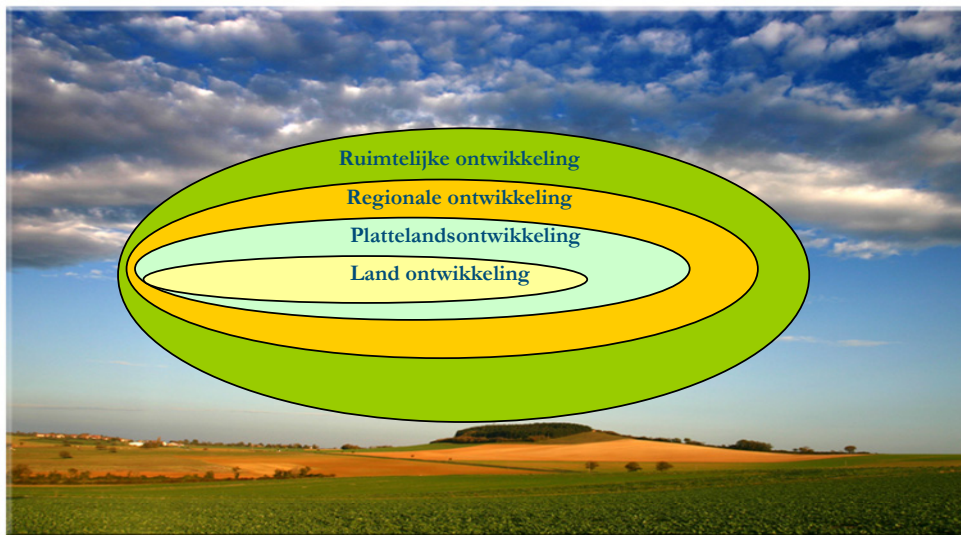
Wat de uitvoering betreft is het begrippenkader van de Europese Landschapsconventie (zie Figuur 2) verhelderend. Daar worden de volgende vormen van overheidsacties onderscheiden:

- protection, Schutz = bescherming (vaak via wettelijke regelingen en ruimtelijke 'bestemmingsplannen');
- development, Entwicklung = inrichting, grote ingrepen (vaak via investeringsprogramma's);
- management, Pflege = beheer, kleine ingrepen (vaak via onderhoudsbudgetten).

5 Europese praktijken van uitvoering in landelijke gebieden

Hoe zijn de ruimtelijke planning en de uitvoering van 'rurale ontwikkeling' georganiseerd in andere landen?

Ter verheldering van begrippen is het schema in Figuur 3 nuttig. Dit schema komt uit het project Farland. Hierin staat aangegeven dat **ruimtelijke** en **regionale** ontwikkeling het ruime kader vormen waarbinnen doelstellingen voor stedelijke en landelijke gebieden en voor vele functies worden vastgesteld. **Plattelands- of rurale ontwikkeling** heeft alleen betrekking op het landelijk gebied en gaat meestal over investeringsprogramma's voor de functies landbouw, natuur en recreatie. **Landontwikkeling** is nog smaller en gaat meestal over het eigendom van land als instrument ter realisering van grootschalige ingrepen (Het begrip landinrichting, zoals in Nederland gehanteerd, lijkt nog ruimer dan landontwikkeling.).

Figuur 3

Vormen van 'ontwikkeling' Bron: gebaseerd op Farland.

Terwijl de ruimtelijke ontwikkeling en planning (in de zin van doelstellingen en bestemmingen) vaak is gedecentraliseerd, is de uitvoering van rurale ontwikkeling (in de zin van grote investeringen) vaak gecentraliseerd. Zo worden de rurale- en landontwikkeling in veel landen uitgevoerd door een nationaal ministerie (Denemarken) of een instituut dat is verbonden met de centrale staat (Nederland) of de deelstaat (Engeland, Duitsland).

Uitvoeringsorganisaties voor het landelijk gebied kunnen verschillende constructies aannemen:

- de organisatie is gecentraliseerd onder de minister van een staat of deelstaat;
- de organisatie werkt als een agentschap op afstand van het centrale gezag;
- de organisatie werkt als een bedrijf op afstand van het centrale gezag.

Binnen deze verkenning konden we geen volledige inventarisatie van uitvoeringsorganisaties maken. In het volgende worden enkele instituten beschreven, waarvan we gemakkelijk informatie konden verkrijgen.

6 Uitvoeringsinstituten in Noord- en West-Europa

Welke zijn 'vakgenoten' waarvan DLG zou kunnen leren?

Ons uitgangspunt is dat voor DLG relevante vakgenoten zijn te omschrijven als:

1. instituten of overheidsdiensten met gelijkaardige professionaliteit: fysieke plannen maken voor het landelijk gebied;
2. landen of deelstaten met gelijkaardige politieke context: sterke ruimtelijke planning en uitvoering door sterk sturende overheden (geen volledige privatisering);
3. gelijkaardige problemen in landelijke gebieden, maar liefst andere oplossingen en werkwijzen.

Via deze redenering komen we op landen en regio's in Noord- en West-Europa: Duitsland, Frankrijk, Denemarken, Finland, Oostenrijk en Zwitserland. In deze landen is decentralisering een belangrijke trend. Ook Groot Brittannië en Zweden zijn interessant vanwege sterke nationale diensten, maar daar is rekening te houden met een afwijkende overheidsfilosofie en staatsinrichting. Landen in het zuiden en oosten van Europa wijken veel meer af qua staatsinrichting (zwakke lokale overheden, vergaande privatisering) en hebben vaak afwijkende problemen in het landelijk gebied (verdroging, oude milieuvervuiling, politieke problemen rond grondeigendom).

Omdat DLG al regelmatig overleg heeft met de zusterinstituten Landentwicklung in NRW (Duitsland) en de Vlaamse Landmaatschappij hebben we hierover geen informatie gezocht. Via contactpersonen en via internet zijn we uitgekomen op de volgende interessante vakgenoten:

- Ländliche Entwicklung in de Duitse deelstaat Beieren;
- Environment Agency en Natural England in Engeland en
- Agency for Spatial and Environmental Planning in Denemarken.

Duitsland

'Ländliche Entwicklung in Bayern' is een centrale dienst van het ministerie van de deelstaat. De opdracht is te zorgen voor vitale landelijke gebieden, dorpen en landschappen en voor het activeren van boeren, grondgebruikers, burgers en gemeenten. De dienst profileert zich nadrukkelijk als interdisciplinaire, intercommunale projectontwikkelaar met een efficiënte werkwijze. Men is trots op de instrumenten / planfiguren 'geïntegreerde rurale ontwikkeling' (vergelijkbaar met integrale landinrichting) en dorpsvernieuwing.

Engeland

De Environment Agency in Engeland is een publiek orgaan op afstand van het centrale ministerie. De missie is te zorgen voor de beste milieukundige oplossingen in de sfeer van milieubescherming en duurzame ontwikkeling. Men doet met DLG vergelijkbare projecten in de sfeer van water- en overstromingsbeheer. Het lijkt erop dat het agentschap geen eigen projecten uitvoert, maar ondersteuning geeft aan lokale overheden.

Natural England heeft ook een onafhankelijke positie als adviseur. Opgaven zijn de bescherming van natuur (biodiversiteit) en landschap en de ontsluiting van landelijke gebieden, zodat mensen van het natuurlijk milieu kunnen genieten. Men werkt aan strategische planvorming, bescherming en beheer (ook agrarisch natuurbeheer) en nauwelijks aan inrichting. Uitvoering van 'grote ingrepen' lijkt in Engeland een verantwoordelijkheid van lokale overheden.

Denemarken

De Agency for Spatial and Environmental Planning in Denemarken is een verzelfstandigd orgaan onder het nationale ministerie. Het is een nieuw agentschap dat zorgt voor regionale omgevingsplannen in het kader van de gedecentraliseerde ruimtelijke planning. Opgave is vooral de bundeling van sectorale uitvoeringsplannen, waaronder die voor rurale ontwikkeling.

Voor verdere informatie en websites zie bijlage 2.

7 Plannen maken: planprocedures

Wat zou DLG (vooral voor 'de Schetsschuit') kunnen leren van Europese handleidingen voor 'good governance'?

Een belangrijk Europees item, vaak onder de noemer 'good governance', is de participatie van stakeholders in het algemeen en burgers meer specifiek. In Engeland wordt dit aangeduid met termen zoals stakeholder engagement, stakeholder participation en participatory governance. In Duitsland heeft men het over Bürgerbeteiligung en aktivierende Planung en in het Frans over participation citoyenne en développement participative.

Ook DLG heeft aandacht voor het meer betrekken van stakeholders. In 'de Kapstok' wordt dit aangeduid met de term communicatie. Echter, daar wordt niet duidelijk gemaakt in welke mate de stakeholders betrokken worden. Gaat het over informatie, consultatie of echte dialoog?

Om betrokkenheid en sociaal leren tussen belanghebbenden en burgers te bevorderen, bestaan er allerhande methoden en instrumenten. In het handboek 'Learning together to manage together' wordt aangegeven welke methoden en instrumenten meer of minder geschikt zijn in de fasen van projectontwikkeling (opstarten, uitvoeren en verbeteren) en in de mate van betrokkenheid (informereren, raadplegen, actieve participatie). Vanuit de wereld van beleidsadvies (bijv. OECD) en universitair onderzoek zijn er meerdere praktijkgerichte handboeken voor burgerparticipatie beschikbaar (zie verder de literatuurlijst).

Een belangrijk instrument van DLG is 'de Schetsschuit'. Vanuit de Europese praktijkgerichte literatuur zijn de volgende aanbevelingen te maken:

- De focus van de Schetsschuit ligt voornamelijk op het samen creëren van een plan, dus op de inhoud. We adviseren om naast de inhoud ook oog te hebben voor het proces en voor de mensen in het proces. Dit betekent dat er voldoende tijd genomen moet worden om de belanghebbenden met elkaar te laten kennis maken, zodat een sfeer van vertrouwen en transparantie kan ontstaan.
- Verder is belangrijk om het proces te monitoren, wanneer de Schetsschuit wordt toegepast. Dit is een schat van informatie die gebruikt kan worden om de kennis te vergroten over de effectiviteit van participatie. De geleerde lessen kunnen worden ingezet bij het verbeteren van de methodiek in vervolgprojecten.

8 Plannen maken: inhoud en werkwijze

Welke buitenlandse ervaringen met investeringsprogramma's en planfiguren zijn leerzaam voor de Nederlandse uitdagingen in landelijke gebieden?

De volgende onderwerpen zijn actueel in Europa en de ons omringende landen en kunnen o.i. relevant zijn voor de 'gebiedsontwikkeling' in Nederland:

- Organisatie van de overheid en positionering van een uitvoerende dienst voor landelijke gebieden.
- Integrale planvorming voor ruimte en duurzaamheid en regionale strategieën voor de kwaliteit van landelijke gebieden, soms onder de noemer van territoriale cohesie.
- Verbruik van ruimte voor wonen, werken en verkeer en intensief ruimtegebruik, ook in dorpen.
- Groen rondom de stad en toegankelijkheid van het platteland voor de stedeling.
- Aanpassing van rurale wegen vanwege ontwikkelingen in de landbouw en de recreatie.

Wat betreft de inrichting van de overheid zijn in meerdere landen reorganisaties doorgevoerd (decentralisatie, verkleining centrale departementen) en zijn uitvoerende taken op afstand van de politiek geplaatst. Vergaande reorganisaties waren er in Denemarken en Zweden. Engeland heeft een traditie in het op afstand plaatsen van 'agencies'. DLG Oost heeft informatie ingewonnen over de reorganisatie in NRW in Duitsland.

Wat betreft het maken van integrale, regionale plannen zijn leerzame voorbeelden te vinden in Duitsland. In NRW heeft men ervaring met de REGIONALEN, een vorm van regionaal-economisch beleid, waarin vernieuwende projectontwikkeling van onderop met een integrale benadering (cultuurhistorie, kunst, wetenschap, etc.) wordt gestimuleerd. Een voorbeeld is de REGIONALE 2004 tussen Rheine en Münster. In Bayern is een voorbeeld van 'geïntegreerde landelijke ontwikkeling' de aanleg van een intergemeentelijk bedrijfsterein aan de snelweg A9 in het beschermde landschap van de Fränkische Schweiz.

Het ruimteverbruik door verstedelijking is een belangrijk item in Duitsland. Waar in Nederland wordt gestreefd naar compacte steden, is daar 'het compacte dorp' een doelstelling. Men stimuleert kleine kernen om geen nieuwe wijken te plannen, maar in de historische kern oude boerderijen en andere historische gebouwen te reconstrueren en nieuwe bestemmingen te geven. In de deelstaat Baden Württemberg zijn voorbeelden te vinden.

Wat betreft 'groen in en om de stad' loopt Engeland voorop met realisering van voorzieningen voor stedelingen, met name rondom Groot London. Vanuit de doelstelling 'kwaliteit van de leefomgeving' heeft Natural England een handboek uitgebracht voor 'green infrastructure', waarmee een gepland netwerk van multifunctionele groene ruimtes wordt aangeduid.

Wat betreft modernisering van rurale wegen loopt Duitsland voorop via analyses van de veranderende eisen aan plattelandswegen vanuit de landbouw (grondgebruik en nieuwe gebouwen vanwege de productie van biomassa) en vanuit de recreatie (verschillende recreatieve gebruikers). In de deelstaat Schleswig Holstein is een handboek gemaakt over 'wegen met een vergezicht'.

Voor verdere informatie en websites zie bijlage 2.

9 Verdere uitwisseling onder vakgenoten

Voor het leren van lessen uit buitenlandse voorbeelden is het belangrijk om rekening te houden met de maatschappelijke en beleidsmatige context, zoals afwijkende instituties en regels. Het kan voorkomen dat bepaalde buitenlandse planfiguren inspirerend zijn, maar in Nederland niet voldoen aan de regels. In dat geval zou DLG deze kunnen toepassen onder de noemer van 'experiment'.

Langs welke wegen kan DLG meer leren van buitenlandse vakgenoten?

We willen hier wijzen op Europese uitwisselingsprojecten en professionele netwerken.

Wat betreft Europese leerprojecten heeft DLG al ervaring met INTERREG. Deze projecten zijn vooral bedoeld voor ambtenaren van regionale overheden. DLG zou met name kunnen deelnemen aan 4C-projecten, die zijn bedoeld voor kennisuitwisseling in heel Europa.

Verder zou DLG de mogelijkheden van LEADER kunnen verkennen. Europese uitwisseling in dat kader is vooral bedoeld voor maatschappelijke organisaties, maar DLG zou via bepaalde LEADER regio's kunnen deelnemen.

Andere Europese (structuur)fondsen (zoals EFRO ter bevordering van concurrentiekracht van regio's) zijn niet toegesneden op professionele uitwisseling.

Tenslotte zou DLG kunnen deelnemen aan de workshops en conferenties die Europese professionele netwerken organiseren. Veelbelovend lijkt ons de deelname aan het 'European Network for Rural Development' en de 'European Federation for Landscape Architecture'.

10 Advies aan DLG over Europese uitwisseling

Afsluitend geven we een advies over de manier waarop DLG op de hoogte kan blijven van Europese thema's en de Europese uitwisseling kan organiseren.

Op de hoogte blijven van Europese items

Europees beleid werkt indirect door en komt via nationaal beleid tot uitvoering. Dit geldt voor zowel het Regionale als het Rurale beleid. Daarom is het weinig efficiënt om als uitvoerende dienst eigen 'Brussels watchers' aan te stellen. DLG kan beter contacten onderhouden met Europa-specialisten van nationale beleidsdiensten (LNV, VROM, EZ) en met de Europa-lobbyisten van de provincies. Nog beter is het deelnemen aan Europese projecten van samenwerking en uitwisseling, want dat is een efficiënte werkwijze om op de hoogte te blijven van Europese thema's en beleidsprocessen.

Organiseren van Europese uitwisseling als leerproces

Belangrijk is de Europese uitwisseling te organiseren als een leerproces. Dat komt neer op de volgende stappen:

Stap 1: Een werkgroep 'Europese uitwisseling' instellen uit DLG Centraal en uit DLG Zuid en Oost, want daar zijn leidinggevendend geïnteresseerd in Europese zaken. Deelnemers kunnen zijn: mensen met oog voor het buitenland, projectleiders en programmamanagers met ervaring met Europese projecten en managers met de taak van professionalisering.

Stap 2: Leerdoelen opstellen in het verlengde van de strategische uitdagingen en dilemma's van de uitvoerende dienst DLG. Doelen voor 'leren van het buitenland' kunnen worden ingevuld op de volgende velden:

- positionering en politieke aansturing van een uitvoerende dienst voor landelijke gebieden;
- dienstverlening aan uitvoerende overheden en positionering t.o.v. private adviseurs;
- inhoudelijke uitdagingen zoals multifunctionele landbouw, groen om de stad, energievoorziening, biodiversiteit etc.;
- procesmatige uitdagingen zoals participatie van stedelingen.

Stap 3: Leerdoelen en programma opstellen voor deelname aan Europese professionele netwerken (congressen, workshops) in de sfeer van Rurale Ontwikkeling en Leader (ENRD) en landschapsarchitectuur (EFLA).

Stap 4: Kennis maken en uitwisseling plannen met zusterinstituten in Beieren, Engeland en Denemarken. Contacten zoeken met zusterinstituten in Frankrijk, Zweden en Zwitserland.

Stap 5: Opbouw van een 'snel en slank' INTERREG-project 4-C (kennis uitwisselen in heel Europa) met oude contacten (Vlaanderen en NRW) en nieuwe zusterorganisaties over een beperkt aantal van de hierboven genoemde leerdoelen. Een 'snel en slank' project is ook belangrijk, omdat het einde van het INTERREG-programma (in 2013) al in zicht is. Als legitimatie voor INTERREG zou men 'territoriale cohesie' als algemene noemer kunnen opvoeren.

Stap 6: Uiteindelijk doel van de deelname aan Europese netwerken en samenwerkingsprojecten kan zijn het opbouwen van een Europese 'community of practice'. Het gaat dan om een informeel netwerk van personen uit kringen van overheidsinstellingen, particulier advieswerk en toegepast onderzoek met een eigen programma van wederzijds leren met het doel de eigen praktijk te verbeteren.

Stap 7: Zorgen voor het verspreiden van kennis en het borgen van leerervaringen binnen DLG. Bijvoorbeeld via de DLG Academie.

En verder

Aan het vervolg van enkele 'lessen' uit Europese samenwerking zou al gewerkt kunnen worden. Bijvoorbeeld betere informatie over gebiedsontwikkeling voor bestuurders en publiek (een les uit Farland) via de website van DLG. De zeer informatieve websites van 'Natural England' en 'Land-entwicklung in Bayern' kunnen als voorbeeld dienen.

In deze verkenning is alleen gekeken naar de 'import' van kennis uit het buitenland. DLG zou ook een verkenning kunnen doen van mogelijke 'export' van kennis en inzet van eigen mensen in het buitenland. De huidige strategische positionering van de Dienst is gericht op het binnenland, waardoor 'export' hooguit een neventaak kan zijn en slechts enkele medewerkers zal raken. We nemen aan dat van de import van buitenlandse ervaringen de grote meerderheid van DLG-medewerkers zou kunnen profiteren.

Literatuur en websites

Literatuur bij ervaringen DLG met Europese samenwerking en uitwisseling

Van der Jagt, P., F. van Holst, J. Thomas, A. van den Brink, J. Reyniers, O. Jongeneelen, T. van Dijk, W. Timmermans, V. Daugaliene, R. Crecente, M. Ambar en Z. Flachner, 2007. Farland, near future. FARLAND, 2007.

Literatuur bij Europees beleid als context

Thema landbouw

<ec.europa.eu/agriculture/index_en.htm>

Terwan, P., W.J. van der Weijden, G. Kuneman en R.R.G. Schröder, 2008. After the common agricultural policy: towards an EU policy for sustainable food and rural environment : discussion paper. Culemborg : CLM.

Schröder, R.R.G. en A.M. van; Doorn, 2010. Vernieuwing van Europees landbouwbeleid 2014-2020 : verkenning van Europese visies met nadruk op multifunctionele landbouw. Wageningen, Alterra, (Alterra-rapport 2021).

Thema territoriale cohesie

<ec.europa.eu/regional_policy/index_en.htm>

Meeus, J., B. Pedrolì en R. Schröder, 2009. Groei, krimp en diversiteit in territoriaal Europa. In: Landschap 25/2.

Ahern, D., 2010. Territorial Cohesion: what scales of policy intervention.

<ec.europa.eu/regional_policy/conferences/territorial/12032010/doc/dirk_ahner_speech.pdf>

Literatuur bij uitvoeringsinstituten

Nadin, V. and D. Stead, 2008. European Spatial Planning Systems, Social Models and Learning. In disP. 172 (1), pp. 35-47.

Schröder, R.R.G., D.M. Wascher, S. Odell en C. Smith, 2010. Comparing landscape planning in England, Germany and the Netherlands : policy contexts and three case study plans. Wageningen : Alterra, (Alterra-report 2040)

Duitsland

<www.landentwicklung.bayern.de/auftrag/23944/index.php>

Engeland

Gallent, N., M. Juntti, S. Kidd en D. Shaw, 2008. Introduction to rural planning. Routledge. Oxon. 364 p.
<www.naturalengland.org.uk/>
www.environment-agency.gov.uk

Denemarken

Ministry of the Environment, 2007. Spatial planning in Denmark
<www.mim.dk/eng/>

Literatuur bij plannen maken: planprocedures

Harmonicop, 2007. Learning together to manage together. Harmonicop.
<www.harmonicop.uos.de/HCOFmanualdutch.pdf>

Elliott, J., S. Heesterbeek, C.J. Lukensmeyer en N. Slocum, 2006. Participatieve methoden - een gids voor gebruikers.
<www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-B/Files/NL/PUB_1599_Participatieve_Methoden.pdf>

Landcom, Stakeholder consultation workbook,
<soc.kuleuven.be/io/participatie/ned/landcom.pdf>

OECD, 2001. Citizens as partners. OECD Handbook on information, consultation and public participation in policy making.
<[soc.kuleuven.be/io/participatie/ned/citizensaspartners\(handbook\).pdf](http://soc.kuleuven.be/io/participatie/ned/citizensaspartners(handbook).pdf)>

Andere handboeken: soc.kuleuven.be/io/participatie/ned/handleiding.htm

Literatuur bij plannen maken: inhoud en werkwijze

Panebianco, S., R.R.G. Schröder, G. Litzkendorf, M.J.M. van Mansfeld, R. Dumont, J.M. de Jonge, M. Kuss, P.J.A.M. Smeets, en J.H. Vitt, 2006. Innovatives Prozessmanagement in der Regionalentwicklung: Erfahrungen aus den 'REGIONALEN' in Nordrhein-Westfalen und dem 'Regiodaloo' in den Niederlanden. Wageningen : Alterra, Alterra-rapport 1353.

Die Regionalen 2004, <www.regionale2004.de>

ILEK, <www.wirtschaftsbanda9.de/>

Green infrastructure
<www.naturalengland.org.uk/ourwork/planningtransportlocalgov/greeninfrastructure/default.aspx>

Sonderprogramm Baden Württemberg.
<www.wm.baden-wuerttemberg.de/sixcms/detail.php/181951>

Timmerman, D., H. Levsen en K. Hand, 2008. Wege mit Aussichten, Studie zur Zukunftsfähigkeit des ländlichen Wegenetzes in Schleswig-Holstein.
www.alrsh.de/modules/downloadliste/downloadliste/wma2/downloads/1/Teil_A_Abschlussbericht.pdf

Literatuur bij verdere uitwisseling onder vakgenoten

European Network for Rural Development. <enrd.ec.europa.eu/><europe.iflaonline.org/>

Association Européenne des Institutions d'Aménagement Rural.
<www.aeiar.eu/English/Pages/default.aspx>

European learning network on functional Agrobiodiversity. <www.eln-fab.eu/>

Network on public private partnerships - jaarlijks symposium (OECD)
<www.oecd.org/document/47/0,3343,en_2649_34119_44983023_1_1_1_1,00.html>

Peri Urban Regions Platform Europe (beleid). <www.purple-eu.org/>

LEADER. <enrd.ec.europa.eu/rural-development-policy/leader/en/leader_home_en.cfm>

Interreg. <i4c.eu/>

Bijlage 1 Projectbeschrijving

HD 3266 Gebiedsontwikkelingsnetwerken Definitief 24-5-2010

Verkenning van professionele uitwisseling onder groene diensten over 'gebiedsontwikkeling' in Europa

Vraag van DLG

Evert Kloosterboer van Dienst Landelijk Gebied (DLG) heeft onderstaande helpdeskvraag ingediend over Europese uitwisseling over aanpakken / methoden van gebiedsontwikkeling in landelijke gebieden.

'Wat zijn de praktische ervaringen met gebiedsontwikkeling in Europa in relatie tot de aanpak in het landelijk gebied in Nederland (bijvoorbeeld met behulp van de kapstok voor gebiedsontwikkeling)? Biedt de Nederlandse aanpak meerwaarde binnen Europa? En zo ja, welke dan? Hoe wordt daarin Europese wet en regelgeving gebruikt, als kaderstelling en als kans? Welke vormen van Europese cofinanciering zijn voorhanden en benutten wij deze wel voldoende? Wat kunnen wij leren van wat er in andere Europese lidstaten rond gebiedsontwikkeling gebeurt? Wat zijn hiervoor de meest geschikte vormen? Welke gebiedsontwikkelingsnetwerken zijn er binnen het EU-territorium?

Aanleiding en/of beleidscontext:

Het Nederlandse beleid voor gebiedsontwikkeling wordt steeds meer afhankelijk van Europese regelgeving. In de praktijk wordt dat echter niet altijd voldoende zichtbaar (gemaakt). Op het terrein van gebiedsontwikkeling heeft Nederland een lange staat van ervaring (ruilverkaveling, landinrichting) en dus inhoudelijk binnen Europa een belangrijke rol te vervullen. Weliswaar zijn er verschillende Europese cofinancieringsprogramma's (POP2, KP7, LIFE+, INTERREG), en interregionale samenwerkingsprojecten als FARLAND (afgerond) en F:ACTS! (recent gestart). Maar hebben deze ook voldoende effect (gehad) op het genoemde beleid? Is er behoefte aan nog meer verdieping en detail, via samenwerking en uitwisseling met andere Europese organisaties, of is onze Nederlandse inhoudelijke kennis inmiddels op peil? De helpdeskvraag is bedoeld om inzicht te geven in de huidige positie van gebiedsontwikkeling van het Nederlands landelijk gebied ten opzichte van het Europees beleid ter zake. Daarnaast leidt hij hopelijk tot geschikte adviezen voor verbetering. N.B. Behalve Natuur, landschap en platteland is het domein ook 'Internationale (Europese) samenwerking'!

Overleg met DLG

De HD-vraag komt voort uit eerder overleg van Rob Schröder met Arthur van Leeuwen en Evert Kloosterboer van de landelijke DLG over advisering van Alterra / ESG, vooral over Europese zaken. In twee gesprekken is gebleken dat DLG (ook bij een kortlopende HD vraag) veel waarde hecht aan een brede vraagstelling, vanwege de mogelijkheid dat een advisering door buitenstaanders met een 'helikoptervisie' zou kunnen leiden tot verrassende inzichten.

Desondanks is volgens Alterra-onderzoekers een afbakening van deze HD vraag nodig om de verwachtingen van de vraagsteller en de mogelijkheden van de adviseurs af te stemmen. In een gesprek van Evert Kloosterboer, Ingrid Coninx en Rob Schröder is de hieronder volgende afbakening gemaakt.

Interpretatie en probleemstelling

Het advies van Alterra is vooral bedoeld voor de 'strategen' van de landelijke DLG, die lijnen uitzetten over de toekomstige positionering van de dienst (als 'vanzelfsprekende opdrachtnemer voor alle overheden') en zijn professionaliteit (kunde en vaardigheden van de projectleiders en procesmanagers). De missie van de dienst 'DLG realiseert groene plannen voor 16 miljoen Nederlanders' vraagt breed inzetbare, competente

medewerkers met oog voor maatschappelijke ontwikkelingen en met passie voor groen. In het verlengde van die strategie streeft DLG naar een spiegeling / 'bench mark' met verwante diensten in Europa. Het advies is verder bedoeld om tegenwicht te bieden aan de brede beleidstrend om 'Europa' als posterioriteit te betitelen.

Afgesproken is de onderzoekactiviteiten af te bakenen via de hoofdvraag: 'Wat kan DLG leren van de praktische ervaringen en strategische positioneringen van Europese 'vakgenoten' (uitvoerende groene diensten) met het oog op methoden van planvorming voor 'gebiedsontwikkeling', d.w.z. gebiedsgerichte plannen ter uitvoering van groene investerings- en inrichtingsprojecten.'

Het gaat om een verkenning in grote lijnen van trends in Europese beleidsdiscussies, debatten in bestaande professionele netwerken en resultaten van uitwisselingsprojecten. Daarbinnen zijn kansen op verdere verdiepende uitwisseling en professionele leerprocessen te signaleren.

Omdat DLG al geregelde uitwisseling heeft met Vlaanderen en Noordrijn Westfalen gaat de aandacht uit naar de volgende landen: andere Duitse deelstaten, Frankrijk, Engeland, Denemarken en Zweden.

Aanpak van het onderzoek

Het onderzoek wordt uitgevoerd door Ingrid Coninx (bestuurskundige) en Rob Schröder (regionaal planner).

Het advies komt tot stand via interviews met enkele personen die overzicht hebben over 'methoden van gebiedsontwikkeling' in Europees perspectief, een internet search naar praktijkgerichte publicaties en debatten en een zoektocht naar de strategische positionering van 'vakgenoten' van DLG (uitvoerende groene diensten) in enkele landen.

Hieronder geven we een overzicht van activiteiten.

1. Interviews met sleutelpersonen: Adri vd Brink (heeft bij DLG gewerkt), Frank van Holst / Andries Bouwma (DLG) en beleidsmakers bij Rijk en IPO voor INTERREG (Regionaal beleid) en Plattelandsontwikkeling (Landbouwbeleid). Maximaal twee persoonlijke gesprekken, overige telefonisch. Deze gesprekken leveren een invulling van de leerbehoefte van DLG. Verder verwachten we van mensen met brede visie dat ze aandachtspunten en trefwoorden voor de verdere verkenning leveren.
2. Destilleren van aandachtspunten en trefwoorden uit afgeronde INTERREG-projecten: vooral Farland en een selectie uit het DLG-archief (Samenvattingen al beschikbaar).
3. Destilleren van aandachtspunten en trefwoorden uit afgeronde Alterra-verkenningen van EU Landbouwbeleid (vernieuwing GLB in de periode 2014 -2020) en EU Regionaal beleid (Groenboek territoriale cohesie).
4. Opstellen van trefwoorden voor de internet search naar trends in Europese debatten over 'gebiedsontwikkeling'. Vanuit onze huidige kennis van Europese debatten concentreren we ons op de volgende vraagstukken: geïntegreerde aanpak van regionale ontwikkeling (van stad en land), spanning tussen productie- en leefbaarheidfuncties van het landelijk gebied (voedsel, energie, recreatie, natuur, landschap) en participatie van burgers (uit stad en land) in de planvorming. In het Engels: rural development, integrated regional development, land development, project management, public services, ecosystem services, green infrastructure, governance, planning procedures, participation in planning, etc. Deze termen worden ook in het Frans en Duits gedefinieerd.
5. Terugkoppeling met de vraagsteller.
6. Internet search via trefwoorden. Maken van een overzicht van opmerkelijke visies, stellingnamen en voorbeelden van projecten.
7. Zoektocht (via internet en netwerken van contacten) naar uitvoerende diensten voor landelijke gebieden en hun positionering, missie en strategische standpunten.
8. Synthese maken en voorbereiden presentatie (Powerpoint) aan DLG. Afgesproken is dat we op 28-06-10 een lunchpresentatie geven aan DLG medewerkers en napraten over een ev. vervolgadvis.
9. Samenvattend verslag maken van ca. 30 pag. (Alterra-rapport).

Bijlage 2 Presentatie

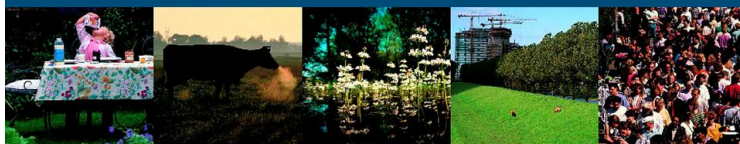
Groene plannen en Europa

Verkenning professionele uitwisseling

DLG met zusterinstituten

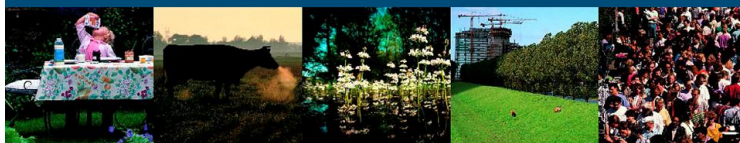
Rob Schröder, Ingrid Coninx

05-07-2010 - Utrecht

1) Probleemstelling

Vragen DLG en afbakening verkenning

Vragen DLG

- Helpdeskvraag Evert Kloosterboer
 - Ervaringen gebiedsontwikkeling
 - Europese meerwaarde van aanpak in NL
 - Europese regels
 - Leren van Europese ervaringen
 - Netwerken van gebiedsontwikkeling

Afbakening na gesprekken

- Strategie van DLG als uitvoerende Dienst: groene plannen voor alle overheden
- Competentie van DLG: fysieke plannen maken
- Wat kan DLG leren van strategie en competentie van vakgenoten?
 - Uitvoerende groene overheidsinstituten
 - Debatten onder vakgenoten: planning en uitvoering (voorbeelden)
 - Duitsland, Engeland, Denemarken

Aanpak verkenning

- Gesprekken mensen van DLG
- Gesprekken met Europees georiënteerde onderzoekers en professoren / vakgenoten
- Literatuurstudie: bibliotheek en internet

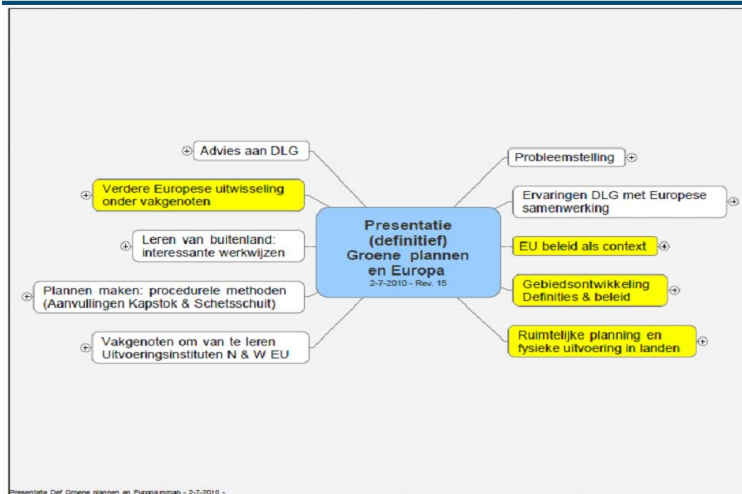

Deze presentatie: keuzemenu

- Zie Mindmap:
- Wit = presenteren we nu
- Geel = alleen wanneer u dit interessant vindt

Deze presentatie: keuzemenu

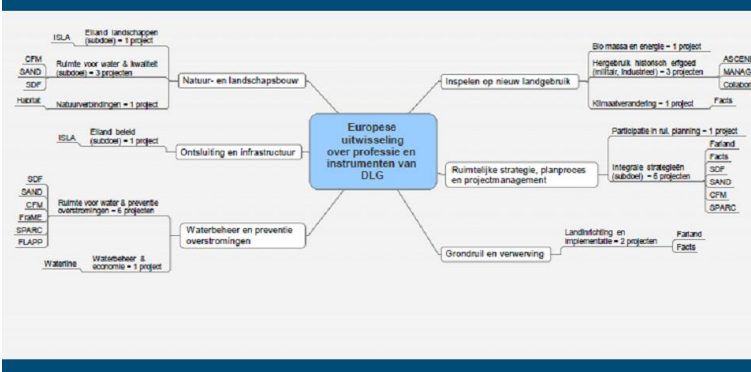

2) Ervaringen DLG met Europese samenwerking en uitwisseling

Leren van INTERREG projecten

Deelname DLG aan INTERREG projecten Inhoud problematiek en DLG instrumenten

Ervaringen DLG met Europese uitwisseling (Interreg)

- Nieuw landgebruik: 5 projecten
 - Klimaat, bio-energie, erfgoed (3x)
- Strategie en planproces: 7 projecten
 - Participatie (1x), integratie belangen (6 x subdoel)
- Grondruil en verwerving: 2 projecten
 - Implementatie ruimtelijke planning

Ervaringen DLG met Europese uitwisseling (Interreg)

- Waterbeheer en overstromingen: 7 projecten
 - Overstromingen en ruimte voor water (6x), economie
- Ontsluiting en infra: 1 project
 - Eilanden beleid
- Natuur- en landschapsbouw: 5 projecten
 - Eilanden, natuurverbindingen, waterbeheer (3x subdoel)

Lessen uit "Farland": 10 partners, heel EU Innovatie werkwijze

- Nederland (DLG) = gevestigde, instantie in 'land development' + traditie in expertise
- Tendens naar geïntegreerde planning, maar moeilijk te realiseren
- Toenemend belang van informatie aan omgeving
- Grotere rol van private bedrijven in planuitwerking door decentralisering / privatisering

Lessen uit “Sustainable Floodplains Rhine”

7 partners, NL+D

- Multifunctionele ‘waterwerken’ (dijken, nevengeulen): veiligheid + natuur + recreatieve kwaliteit
- Integrale strategie van landgebruik (bestemmingen, landschapsplan)
- Aangepast beheer van overstromingsgebied (beheerplan, debat over particulier of overheid)

Leren over inhoud: stellingen

- Veel ervaring met waterbeheer in ruime zin, incl integrale planning
- Weinig met ontsluiting en landschapsbouw
- Matig met nieuw landgebruik en grondruil
- Stelling: Interreg projecten komen niet voort uit uitdagingen DLG in landelijke gebieden
 - Gevestigde uitdaging: verstedelijking
 - Nieuwe uitdaging: energie

Leren over proces: stelling

- Weinig projecten met uitwisseling over participatie
 - Slechts 1 project met hoofddoel
- Strookt niet met interactieve professie van DLG
 - Kapstok en Schetsschuit

3) EU beleid als context

Regels, Landbouw, Regio's en Governance

De invloed van de EU

- EU beleid werkt indirect door naar de uitvoering
- Regels (Milieu): EU richtlijnen voor nationale wetten
 - Uitzondering: Natura 2000
- Subsidies (Landbouw, Regio's): EU kaders voor nationale programma's
 - Uitzondering: landbouw bedrijfstoelagen, Interreg
- EU heeft geen bevoegdheden voor RO en uitvoeringsorganisatie

Landbouw: hervorming GLB

- Lobby over GLB 2014 – 2020 achter de schermen
- Initiatief EC in najaar 2010
- Meer geld naar 'rurale ontwikkeling'
-> breder dan landbouw
- Landbouw belonen voor 'publieke goederen' -> regelingen voor agrarisch beheer

Regio's: invulling territoriale cohesie

- Territoriale cohesie = EU hoofddoel ('verdrag') naast economische en sociale cohesie
- Groenboek 2008 -> EP vraagt richtlijnen
- Ruime definitie: meer macht aan regio (provincie, deelstaat)
 - Bovenaf: harmonieuze ontwikkeling = integrale ruimtelijke benadering
 - Onderop: identiteit vanuit regionale burgers en bedrijven
- Nieuw: relatie met innovatie (niet fysiek)

Definities territoriale cohesie

- Unieke samenhang tussen natuurlijke, economische, sociale en culturele factoren, die per streek kan verschillen (Meeus, Schröder, Pedroli 2009)
- Not sharply defined ex ante (Ahner 2010):
 - Ensuring harmonious, sustainable and polycentric development
 - Enabling citizens and enterprises to make the most of the inherent features of different territories in a sustainable way

Governance: gevestigd thema

- Governance = verhouding overheid – burger
- Minimum = democratische formele besluitvorming
- 'Goed bestuur' = inhoudelijke participatie van burgers -> eisen aan planprocessen

4) Gebiedsontwikkeling en beleid

Definities en beleidscontext

Gebiedsontwikkeling: definities NL en EU

- Gebiedsontwikkeling = typisch NL
 - Ruimtelijke ordening: van toelating naar ontwikkeling
 - Decentralisatie: provincie delegeert naar gebiedsgericht beleid
- EU context:
 - Regionaal beleid -> ruimtelijke planning, regionaal economisch beleid
 - 'Rural development' -> rurale – en peri-urbane ontwikkeling

Gebiedsontwikkeling: beleidscontext

Andere landen in Europa

- Decentralisatie 1: integrale strategie (RO + economie + milieu) door nieuwe (grotere) regio's
- Decentralisatie 2: sterkere, uitvoerende lokale overheden (herindeling, samenwerking)
- Uitvoering: nationale investeringen in de sectoren landbouw, milieu en recreatie:
 - Meestal blijvend gecentraliseerd of nationale instituten op afstand

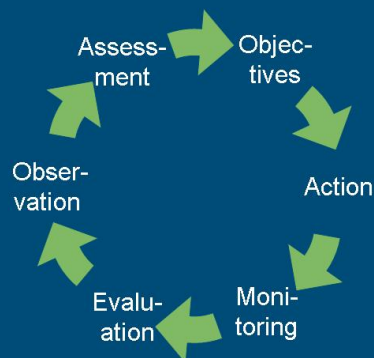
Planning in landelijke gebieden

Begrippen

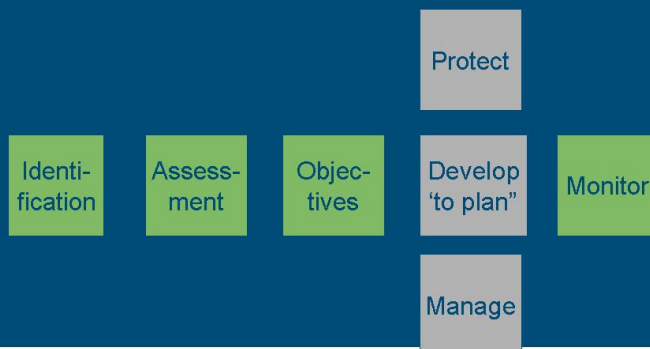
- Bestemming = ruimtelijke doelen op meerdere schalen (functies van een gebied / streek)
- Uitvoering = instrumenten in dienst van doelen
 - Europese Landschap Conventie: to protect, to develop, to manage
- Inrichting = grote investeringen voor ingrijpende veranderingen
- Beheer = kleine investeringen voor 'in stand houding'
- Belangen landelijk gebied:
 - Wonen: dorpen, kleine kernen
 - Werken: landbouw, toerisme, duurzaamheid
 - Recreëren: toegankelijkheid, kwaliteit landschap
 - Bewaren: natuurlijk en cultureel erfgoed

Planning cyclus

Planning stappen vlg. ELC

5) Europese praktijken van planning en uitvoering

Beleid en uitvoering in landelijke gebieden
Noord en West Europa

Ruimtelijke planning

- National Plan / Statement / Guidance
D: Entwicklungsstrategie
- Regional Strategy
D: Entwicklungsprogramm
- Local Plan / Permission
D: Zulassung

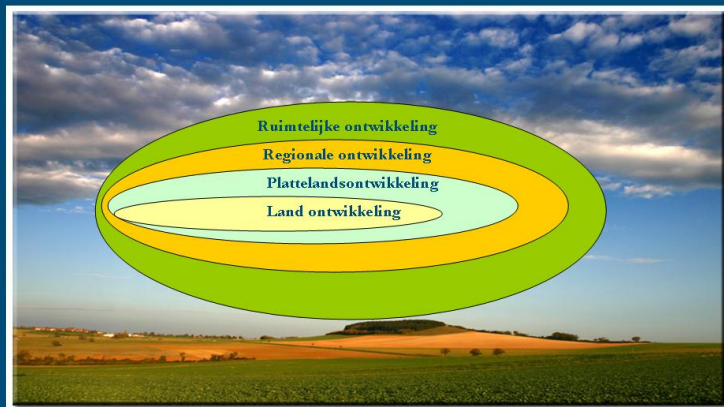

Uitvoering landelijke gebieden

- Regional development (urban + rural)
D: Regionalentwicklung (Stadt + Land)
F: Développement régional
- Rural development
D: Programm ländliche Räume
F: Développement rural
- Land development / Green infrastructure
D: Landentwicklung / Landschaftsplan

Begrippen: ontwikkeling van ruimte - land

Uitvoeringsorganisatie landelijk gebied

- Nationale uitvoering (sectoraal)
 - Gecentraliseerd (onder minister)
 - Op afstand: agentschap (taakverantwoordelijk)
 - Op afstand: bedrijf (van overheid)
- Regionale uitvoering ('regio' met parlement)
 - Regionale strategie / regie: regels, overleg
 - Regionale uitvoering: geld + opdrachtgeverschap

6) Uitvoeringsinstituten in Noord en West Europa

Vakgenoten DLG

Relevante vakgenoten: gezien vanuit DLG

- Positie DLG: gecentraliseerd instituut met decentrale opdrachtgevers
- Strategie DLG: groene plannen voor alle overheden
- Professionaliteit DLG:
 - Kerncompetentie = fysieke plannen maken
 - Grond aankopen en ruilen
 - 'Bouwen' met grond, water en planten
 - Ontsluiten, wegen aanleggen
 - Planning = inhoud + proces

Relevante vakgenoten: gezien vanuit DLG

- Uitdagingen DLG in NL
 - Decentralisatie en bezuinigingen (ILG)
 - Meerdere opdrachtgevers
 - Verbrokkeling van investeringen
 - Privatisering
 - Concurrentie met Ir. Bureaus en Landschapsarchitecten
 - Nieuwe uitdagingen in landelijke gebieden
 - Verstedelijking
 - Duurzaamheid

Wie zijn relevante vakgenoten?

- Gelijkaardige professionaliteit (landelijk gebied)
- Gelijkaardige politieke context (uitvoering door overheden)
 - Duitsland, Frankrijk, Denemarken, Oostenrijk, Finland
 - Afwijkende 'staatsinrichting': Engeland, Zweden
- Gelijkaardige uitdagingen
 - NW-Europese landen
- Info gevonden over:
 - D: Bayern
 - UK: Engeland
 - Denemarken

Duitsland: Bayern

- Zusterorganisatie in deelstaat
- Buiten bestaand overleg DLG – NRW – Vlaanderen
- RURale ontwikkeling + uitvoeringsorganisatie = verantwoordelijkheid deelstaten (BRD = federatie)
- Bayern afwijkend: politiek gewicht landelijk gebied
- “Ländliche Entwicklung” = “Verwaltung” = Dienst van Ministerie

“Ländliche Entwicklung in Bayern”

Opdracht / missie

- Vitale (economisch, ecologisch, sociaal) landelijke gebieden, dorpen en landschappen
- Gelijkaardige levensvoorwaarden in stad en land
- Strategieën op maat ontwikkelen en uitvoeren
- Activeren van burgers, boeren en gemeenten (“Bürgermitwirkung”)
- Samenwerking tussen gemeenten en grondgebruikers: allianties en (economische) coöperaties (“Genossenschaft”)

“Ländliche Entwicklung in Bayern”

Instrumenten

- Geïntegreerde rurale ontwikkeling (70 lopende projecten; voorbeeld in Europa!)
- Ruilverkaveling, kavelruil
- Dorpsvernieuwing (incl. private opdrachten)
- RURale wegenbouw
- Grondruil voor grote werken (“Grossbaumaßnahmen”)

“Ländliche Entwicklung in Bayern”

Competenties

- Interdisciplinair en intercommunaal
- Alle diensten uit 1 hand
- Vakmensen voor vele opgaven
 - Teamwerkers
 - Overeenkomsten publieke en private belangen
 - Overtuigend optreden
- Projectmatige en efficiënte werkwijze
- Activering van deelnemers
- Efficiëntie door regionale samenwerking

Engeland: 2 Diensten van deelstaat

- DLG doet weinig met Engeland
- Diensten die lijken op DLG
- RURale ontwikkeling valt onder Ministerie Milieu, Voedsel en RURale Zaken (DEFRA)
- Uitvoering door locale overheden en ‘deelstaat’ diensten
 - Engeland, Wales etc. zijn deelstaten United Kingdom
- Environment Agency = agentschap (op afstand)
- Natural England = “independent public body”

“Environment agency”

- Missie: “creating a better place”
- Opgaven (“our contribution”)
 - Milieubescherming en duurzame ontwikkeling
 - Beste milieukundige oplossingen via regulering, uitvoering en advies
- Werkzaamheden (o.a.)
 - Regulering van industrie, landbouw en visserij (vergunningen)
 - -> Water- en overstromingsbeheer (“risk management”)
 - -> Natuurbescherming en ecologie

“Environment agency”

- Werk aan waterbeheer: ondersteuning van lokale overheden (verantwoordelijk voor risicobeheer)
- Werk aan natuurbescherming:
 - Onafhankelijke adviezen aan overheden over strategische en ruimtelijke plannen (milieu, water)
 - Verbetering van beschermde gebieden (projecten van waterbeheer)

<http://www.environment-agency.gov.uk/aboutus/112336.aspx>

Cymraeg A A About us Jobs Contact us Sitemap Help | Search

Home

About us

Corporate Strategy

Our contribution

- Environmental regulator
- Environmental operator
- Environmental adviser

Our contribution

The Environment Agency was established to bring together previously disparate responsibilities for protecting the environment and to contribute to sustainable development. This integrated approach means that we consider all elements of the environment when we plan and carry out our work.

It allows us to combine an England and Wales perspective with practical experience of work at a local level. It also allows us to identify the best environmental options and solutions, taking into account the different impacts on water, land and air. For example, our responsibilities for water and land quality mean we can co-ordinate plans for whole river basins.

We are responsible to the Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs (Defra) and are an Assembly Sponsored Public Body responsible to the Welsh Assembly Government (IAG). We have a presence across all of England and Wales with teams based in seven English regions and Wales actively working in their local communities. Our work includes:

- regulation of major industry
- flood and coastal risk management
- waste management
- agriculture
- navigation
- fisheries
- contaminated land
- conservation and ecology
- water quality and resources
- climate change

“Natural England”

NATURAL
ENGLAND

- Missie: een gezond natuurlijk milieu, vanwege intrinsieke waarde, welzijn en welvaart
- Opgaven (“our work”):
 - Bescherming van landschap en biodiversiteit in het licht van klimaatverandering en energiebehoefte
 - Mogelijkheden van de natuur te genieten
 - Strategieën (“mechanism”) van beschermde gebieden, regulering en beheer
- NB Inrichting en investeringen niet gevonden!

“Natural England”

NATURAL
ENGLAND

- Werk aan multi-functioneel landgebruik en agrarisch beheer:
 - Fondsen en projecten voor landbouw-milieumaatregelen (“stewardship”) in belangrijke landschappen
- Werk aan ruimtelijke planning:
 - Analyses en adviezen over biodiversiteit, landschap en toegankelijkheid
 - Nationaal, regionaal en lokaal
 - Partnerschap lokale overheden aan strategieën en plannen

<http://www.naturalengland.org.uk/ourwork/planningtransportlocalgov/default.aspx>

The screenshot shows the Natural England website. At the top, there is a navigation bar with links: Home, Contact us, About us, Our work, Publications, maps & data, Grants & funding, and Advice & information. A search bar is also present. The main content area is titled 'Our work' and features a large image of a landscape. Below the image, there is a section titled 'Spatial Planning, Transport and Local Government' with a sub-header 'Spatial Planning, Transport and Local Government'. The text describes the organization's work with Government, local authorities, and other stakeholders to ensure that every opportunity is taken through the planning processes to protect, and wherever possible enhance, the natural environment. It also mentions the Spatial Planning system as an important delivery mechanism for much of Natural England's work, aiming to ensure that the spatial planning system conserves and enhances the natural environment and delivers high quality, environmentally sustainable development. A small image of a landscape is also shown. The left sidebar contains a list of links: Conservation, Farming and land stewardship, Enjoying the natural environment, Regulation and licensing, Landscape, Marine, Spatial Planning, Transport and Local Government, Spatial planning, Transport, Green infrastructure, Regional and Local Government, Climate Change and Energy, Environmental Advice and Analysis, Marine campaign, Secure environmental future, and Research and evidence.

Denemarken: nieuw planningsysteem

- Geen traditionele zusterorganisatie DLG
- Reorganisatie overheden
 - Nieuwe, grote regio's (5)
 - Grote gemeenten (300 -> 100)
- Decentralisatie 'omgevingsplanning' (ruimte + milieu)
 - Consequent doortrekken tendensen zoals in NL
- Ministerie Milieu: nieuw instituut regionale planning
- Ministerie Landbouw: oude uitvoering rurale ontwikkeling

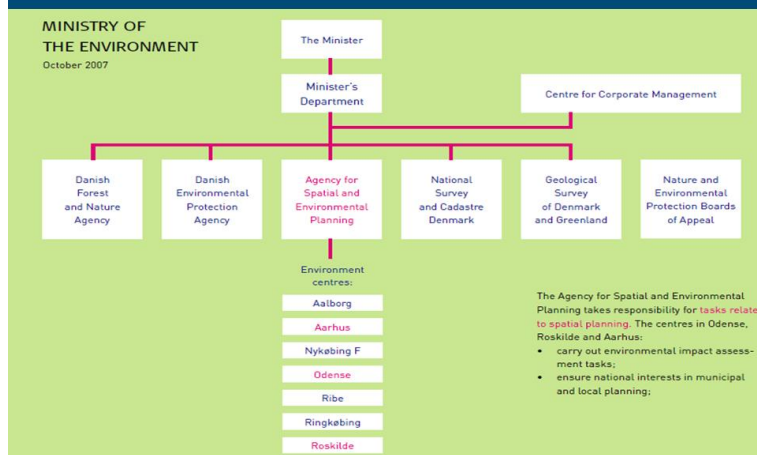
"Agency Spatial & Environmental Planning"

- Nieuwe dienst op afstand
- Regionale omgevingsplanning
 - Uitvoering: 4 jaar, politieke documenten (na verkiezingen)
- Bundeling van plannen voor
 - Bedrijvigheid (economische groei)
 - Werkgelegenheid
 - Rurale ontwikkeling
 - Lokale agenda 21
 - Educatie, training en cultuur

"Agency Spatial & Environmental Planning"

7 Milieucentra

Vlaamse Landmaatschappij (Vlaanderen)

- Extern Verzelfstandigd Agentschap
- 'Domeinen' leefmilieu, natuur en energie
- Missie: zorg voor open ruimte door ondersteunen en versterken van de bestaande ruimte
- Kernafdelingen:
 - Landelijke inrichting
 - Mestbank
 - Platteland

VLM - DLG

- Overeenkomsten met DLG:
 - inrichten
 - grond verwerven en overdragen
- VLM: ook actief mbt mest:
- VLM: ook actief in begeleiding van landbouwers

VLM instrumenten - competenties

- Landinrichting
- Natuurinrichting
- Ruilverkaveling
- Bijhorende maatregelen en financieringsmogelijkheden
- Nadruk op inspraak en advies
- <http://www.vlm.be/algemeen/Pages/default.aspx>

7) Plannen maken: planprocedures aanvulling op de kapstok

Participatie in fysieke planning

Trefwoorden

- UK: stakeholder engagement, stakeholder participation, participatory governance
- D: Bürgerbeteiligung, aktivierende Planung
- F: participation citoyenne, développement participative

Participatie van burgers & stakeholders

- Niet genoemd in 'kapstok': wel "communicatie"
- Vraag: wat te doen aan dialoog, medezeggenschap?
- Waarom nodig?
 - Vergroten draagvlak – minder weerstand / vertraging
 - Inbrengen lokale gebiedskennis
 - Stimuleren van creatieve concepten
- Waarom moeilijk?
 - Complexe vraagstukken: verschillende actoren, achtergronden, belangen

Burgerparticipatie: hoe doen we dat?

Criteria			PP-fase			PP-niveau		
			Opstarten	Uitvoeren	Verbeteren	Informatie	Raadpleging	Actieve participatie
Naam instrument of methode	Korte omschrijving	Ref (*)						
Methoden								
Brainstormen	Workshop gericht op de verzameling van veel ideeën over een bepaald onderwerp	1	■	■	●	▲	●	■
Buurgjury	Een reeks bijeenkomsten van een groep willekeurig gekozen personen die de burgers vertegenwoordigen om een bepaald onderwerp beter te leren kennen, te bediscussieren en conclusies te trekken.	1	●	■	▲	■	■	■

IT-tools

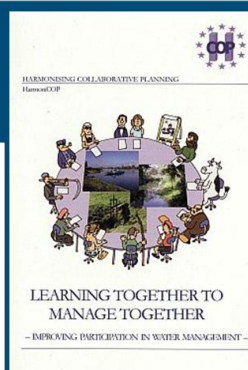
- GIS
- Grafische toolkit
- Rollenspel
- Spatial models
- Mental maps
- Website

Handleiding proces

Stakeholder Consultation Workbook

Aanbevelingen 'Schetsschuit'

- Focus ligt nu op inhoud
- Aandacht proces: neem voldoende tijd voor kennismaken, vertrouwen creëren, gelijke informatie
- Aandacht monitoren van proces:
 - Vergroten van kennis over participatie
 - Verhogen effectiviteit participatieprocessen
 - Monitoren van inhoud, relaties en procedures

8) Leren van buitenland: Import van nieuwe werkwijzen

Experimenten in uitvoering

Buitenlandse ervaringen -> leerzaam voor NL

- Reorganisatie overheid
 - > Kerntaken NRW -> DLG-Oost formuleert lessen voor NL
- Integrale regionale ontwikkeling (ruimte + milieu)
 - > Denemarken (nieuwe professie)
- Verbruik van ruimte voor wonen, werken, verkeer
 - > Duitsland
 - 113 ha/dag -> doel van RO: 30 ha/dag
- Groen rondom de stad, toegang van stedeling tot platteland
 - > Engeland
- Rurale wegen voor landbouw en recreatie
 - > Duitsland

Leren van buitenland: nieuwe programma's en planfiguren

- Integrale planning
 - REGIONALEN: NRW
 - ILEK: Bayern
- Gebouwde omgeving en dorpen
 - Compact dorp: Baden Württemberg
- Groen om de stad
 - Green infrastructure: Engeland
- Rurale wegen
 - Programma Baden Württemberg

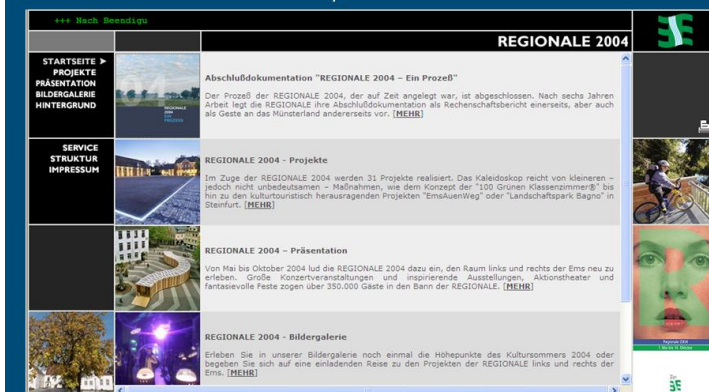

Die REGIONALEN: NRW

- Programma reg. economisch beleid 2000 – 2010: regionale vernieuwing van onderop
- Projectontwikkeling met wedstrijdelementen (beoordeling op kwaliteit)
- Openbare presentatie op vastgelegd tijdstip ("Feest")
- Vele thema's: cultuur, wetenschap, tuinen

Die REGIONALEN REGIONALE 2004 Ems / Münster

Integriertes ländliches Entwicklungskonzept Wirtschaftsband A9 Fränkische Schweiz

Integriertes ländliches Entwicklungskonzept Wirtschaftsband A9 Fränkische Schweiz (Bayern)

- Integrale rurale ontwikkeling (in beschermd en toeristisch gebied)
- Samenwerking gemeenten: identiteit in regio
- Regionaal bedrijfsterrein (nabij snelweg, verbinding grote stad)
- Bio-energie en landbouw
- Bejaardenhulp in dorpen

Green Infrastructure England

- GI = strategisch gepland netwerk van groene ruimtes en voorzieningen van hoge kwaliteit voor lokale leefomgeving
- Multi functies GI:
 - Plaats voor ontspanning
 - Natuurlijk habitat
 - Aanpassing aan klimaatverandering
 - Lokale voedselproductie (volkstuinten, stadslandbouw)
 - Gezondheid

Modernisering rurale wegen

Duitsland

- Analyse toestand rurale wegen
 - Landbouw: mechanisering, bio-massa
 - Recreatie: doelgroepen
- Handboek (Schles. Hol)
- Programma (Sonderprogramm Baden Würt)

„Wege mit Aussichten“
Studie zur Zukunftsfähigkeit
des ländlichen Wegenetzes
in Schleswig-Holstein
Abschlußbericht

9) Verdere uitwisseling onder vakgenoten

Leerprojecten en professionele netwerken

Hoe kan DLG leren van anderen?

- Rekening houden met andere context -> vergelijkbare problemen, andere oplossingen
 - Ecologische, economische en sociale vraagstukken
 - Juridische, institutionele context
- Gericht organiseren van leerprocessen
 - Eigen leerdoelen (vragen, dilemma's)
 - Proces van uitwisseling en wederzijds bevragen
 - Vastleggen en uitdragen resultaten

Deelnemen aan EU projecten van uitwisseling

- INTERREG (vooral 4C)
 - kennisuitwisseling in heel Europa (ambtenaren)
- LEADER
 - Participatieprocessen en Europese uitwisseling (NGOs)

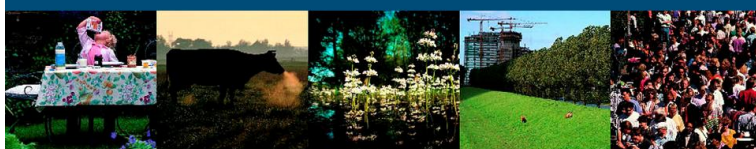
Deelnemen aan Europese netwerken van professionals (landelijk gebied)

- European Network for Rural Development
- European Federation for Landscape Architecture
- Association Européenne des Institutions d'Aménagement Rural
- European learning network on functional Agrobiodiversity
- Network on public private partnerships – jaarlijks symposium (OECD)
- Peri Urban Regions Platform Europe (beleid)

10) Advies aan DLG over Europese uitwisseling

Aanbevelingen

Inspelen op Europese items

- Uitvoerende Dienst -> EU werkt door via nationaal beleid
 - LNV, EZ, VROM, Prov's
 - Aftappen van nationale & provinciale EU afdelingen
- Wat eraan komt:
 - Integrale omgevingsplanning: werk en duurzaamheid
 - Publieke diensten landbouw: beheer regelingen
 - Bezuinigingen: publiek-private financiering
- Deelnemen aan Europese uitwisselingsprojecten
- Deelnemen aan Europese professionele netwerken

Organiseren leerprocessen met zusterinstituten

- Leerdoelen opstellen (uitdagingen en dilemma's)
- Partners zoeken (zelfde uitdagingen, andere oplossingen)
 - Verkennen: Frankrijk, Zweden
- Klein en snel INTERREG project opstarten
- Verkennen en kiezen deelname aan professionele netwerken
- Uitdragen resultaten binnen DLG
 - DLG Academie?

Afsluiting

© Wageningen UR

Deze presentatie: keuzemenu

- Zie Mindmap:
- Geel = onderdelen die u interessant vindt
 - Stemmen / hand opsteken

